

නීතිය, අපරාධය හා දඬුවම පිළිබඳ බෞද්ධ ආකල්පය

ශ්‍රී ජයවර්ධනපුර විශ්වවිද්‍යාලයේ පාලි හා බෞද්ධ අධ්‍යයනාංශයේ බෙල්ලන්විල විමලරතන හිමි විසිනි

බුදුන් වහන්සේගේ මූලික අපේක්ෂාව වූයේ ලෝකයාට නිවන් මග දේශනා කිරීම මිස බුදු සසුන නම් සංවිධානයක් ගොඩනගා එහි නායකයා වශයෙන් කටයුතු කිරීම නොවේ. උන්වහන්සේ තමා සැලකුවේ මග පෙන්වන්නෙකු,¹ ආචාර්යවරයෙකු² වශයෙනි. එබැවින් උන්වහන්සේගේ අනුගාමිකයන් හැසිරවීමට නීතිරීති මාලාවක්, ව්‍යවස්ථා පද්ධතියක් බොහෝ කලක් ගතවන තුරු අවශ්‍ය නොවී ය. බුදුන් වහන්සේගේ ආදර්ශය පමණක් ශ්‍රාවකයන්ගේ ව්‍යභාව හැඩගැස්වීමට ප්‍රමාණවත් විය.³ එහෙත් කලක් ගතවන විට විවිධ අපේක්ෂාවන් ඇතියවුන් ඇතුළුවීමත්, පිරිස වැඩිවීමත් නිසා⁴ සංඝයාගේ යහපත් පැවැත්ම සඳහා නීතිරීති පනවන්නට සිදු විය. නීතිරීති පැනවීමත් සමගම ඒවා ක්‍රියාත්මක කිරීමට අවශ්‍ය නිලතල, තනතුරු ආදිය ද ඇතිවීමෙන් සංඝයා සංවිධානාත්මක ස්වරූපයකට පත් වී ය. නීති පැනවීමත් සමග ඇතිවන අනෙක් ස්වාභාවික ලක්ෂණ නම්, ඒවා නොතකා හරින්නන් හා කඩකරන්නන් ද ඇතිවීම ය. ඒ අනුව නීතියට පටහැනිව කටයුතු කරන්නන් සඳහා දඬුවම් කිරීම ද සිදුවීම නොවැළැක්විය හැකිය. මේ අනුව සංඝ සමාජයේ වැඩිවීමත් සමග වර්ධනය වූ විනය නීති සමුදායක් හා නීතිය පසිඳලීමේ අධිකරණ ක්‍රමයක් මෙන්ම දඬුවම් පැනවීමේ විනයකර්ම සන්තතියක් ද විනය පිටකයෙහි දක්නට ඇත.

මෙම ලිපියේ අරමුණ වන්නේ, විනය නීති ඇසුරෙන් හික්ෂු විනය විග්‍රහකිරීම නොව විනය හා ඊට අදාළ වෙනත් දේශනා හා අර්ථකථා තුළින් නීතිය, අපරාධය හා දඬුවම් පිළිබඳ බුදුදහමෙහි දැක්වෙන අදහස් කිහිපයක් සාකච්ඡා කිරීම ය.

නීති පැනවීමේ පරමාර්ථය :

වර්තමාන ලෝකයේ පිළිගත් නීති සම්ප්‍රදායන්ට අනුව නීතිය යනු ජනතාවගේ ආරක්ෂාව සඳහා පවත්නා විධිවිධානයක් මිස ජනතාව පෙළීමට හෝ හිරිහැරයට පත් කරන්නක් නොවිය යුතුය. පොදුවේ මුළු මහත් සමාජයට ම බලපාන අයුරින් විනා එක් එක් පුද්ගලයෙකුට හිරිහැරයක් හෝ වරප්‍රසාදයක් අරමුණු කොට නීති පැනවීම ව්‍යවස්ථාදායකයේ අරමුණ නොවිය යුතුය. විනය නීති පැනවීමේ අරමුණ විස්තර කරන බුදුදහම නීතියෙහි විද්‍යාමාන විය යුතු මෙම මූලධර්මය අකුරට ම අනුගමනය කර ඇති බව බුදුන් වහන්සේගේ ප්‍රකාශ තුළින් ප්‍රකට කෙරෙයි.

මහණෙනි, එසේ නම් සංඝයාගේ හිතසුව පිණිස (සංඝසුවධානාය), සංඝයාගේ පහසු බව පිණිස (සංඝඵාසුතාය), වැරදි කරන පුද්ගලයන්ට නිග්‍රහය පිණිස (දුම්මඛිසථිතං පුග්ගලානං නිග්ගහාය), ප්‍රියශීලී විනය ගරුක හික්ෂුන්ගේ යහපත් පැවැත්ම පිණිස (පෙසලානං හික්ඛුතං ඵාසුචිහාරාය), මෙලොවදී පැමිණිය හැකි දුක් දුරු කිරීම පිණිස (දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය), පරලොවදී පැමිණෙන දුක් නැසීම පිණිස (සම්පරායිකානං ආසවානං පටිසාතාය),

නොපැහැදුණු අයගේ පැහැදීම පිණිස (අප්පසන්නානං පසාදය), පැහැදුණු අයගේ වැඩියත් පැහැදීම පිණිස (පසන්නානං භියොයාභාවාය), සද්ධර්මයේ චිරස්ථිතිය පිණිස (සද්ධම්මස්ස ධීතියා), නීති ගරුකභාවය ඇති කිරීම පිණිස (චිතයානුග්ගභාය) යන කරුණු දහයක් පදනම් කරගෙන බුදුන් වහන්සේ නීති පනවන බව පැහැදිලි කර ඇත.⁵

මෙම ප්‍රකාශය තුළින් පෙනී යන්නේ බෞද්ධ නීති සම්ප්‍රදයේ පරමාර්ථය එක් අතකින් නූතන රාජ්‍ය නීතිවලටත් වඩා පුළුල් වූ මානව හිතවාදී ස්වරූපයක් ගන්නා බව ය. යහපත් සමාජ පැවැත්මක් පමණක් නොව පුද්ගලයාගේ සද්චාරාත්මක සංවර්ධනයත් එමෙන්ම පුනර්භවයත් විශ්වාස කරන බුදුසමය මරණින් මතු ඇතිවන දුක් ගැහැටවලින් ද පුද්ගලයා ආරක්ෂා කර ගැනීම නීති ගරුකභාව තුළින් අපේක්ෂා කරන බව එයින් පැහැදිලි වෙයි.

නීතියේ සාධාරණත්වය :

සමාජයක නීතිරීති අණපනත් පැවතිය යුත්තේ නීතියේ පැවැත්ම සඳහා නොව- නීතිය ජනතාවගේ පැවැත්ම සඳහා විය යුතුය යනු බෞද්ධ සංකල්පය යි. නීති සම්ප්‍රදය, යන්ගේ ඓතිහාසික විකාශනය දෙස බලන විට ද පෙනී යන්නේ ලෝකයෙහි පවත්නා සාධුසම්මත සියලුම අණපනත් ඇතිවූයේ කිසියම් සිදුවීමක් හෝ අදාළ කරුණක් පදනම් කරගෙන බව ය. එසේ නැතිව සිතාමතා නීතිරීති මාලාවක් සකස්කර පුද්ගලයා ඒ තුළට ඇතුළු කර යහපත් පැවැත්මක් අපේක්ෂා කරන්නේ නම්, නීතියේ සාධාරණ ස්වරූපයක් දක්නට නොලැබේ. බෞද්ධ විනය පිටකයෙහි දක්නට ඇති සෑම නීතියක් ම පනවා ඇත්තේ කිසියම් සිදුවීමක් හෝ කරුණක් උද්ගත වූ අවස්ථාවක් පසුබිම් කර ගෙනය.⁶ බුදුන් වහන්සේගේ බලය යෙදීමෙන් හෝ උපකල්පනයක් මත හෝ නීති පැනවීමක් විනය පිටකයෙහි දක්නට නැත. නීති පැනවීමේදී බෞද්ධ සම්ප්‍රදය තුළ ඇති සාධාරණත්- වය ප්‍රකට කෙරෙන තවත් ලක්ෂණයක් නම් කිසිදු නීතියක් ආපස්සට බලපාන අයුරින් පැනවී නැති බවයි. කිසියම් සිදුවීමක් සිදුවන අවස්ථාව වන විට එය වරදක් වශයෙන් සලකනු ලබන නීතියක් සම්මතව නැත්නම් එයට සම්බන්ධ පුද්ගලයාට හෝ පුද්ගල සමූහයට දඬුවම් පැනවීම සඳහා කවර අවස්ථාවකදී වත් විනය නීති පනවා නැත. එස- මණක් නොව වරදක් බව එය සිදුවීමෙන් පසුව තීරණය කරනු ලැබුව ද පළමුවෙන් වරද කළ පුද්ගලයා එයින් නිදහස් කරනු ලබයි.⁷ මක්නිසාද යත්, ඔහු ඒ වන විට තමා කළ වරද, වරදක් ලෙස පිළිගෙන නොතිබුණු බැවිනි.

බෞද්ධ විනය සම්ප්‍රදයේ ඇති තවත් සාධාරණ මෙන්ම ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ලක්ෂණයක් නම් නීතියක් සම්මත කරන ආකාරය හා ඊට අදාළ දඬුවම් නියම කිරීමේ ක්‍රමය යි. එය ලොව පිළිගත් කවර නීති සම්ප්‍රදයක් සමග සසඳා බැලුව ද උසස් අධිකරණ ක්‍රමයක් බව පිළිගැනීමට හේතු යුක්ති ඇත. විනය පිටකයෙහි එන ප්‍රධාන සංඝකර්ම සියල්ලම ඤාති වතුන්ට කර්ම වශයෙන් සැලකේ.⁸ ඤාතිය නම් ඉදිරියෙහි කිරීමට අදහස් කරන සංඝ කර්මය පිළිබඳ සම්පූර්ණ විස්තරයක් කල් ඇතිව ප්‍රකාශ කිරීමය. එය නූතන පාර්ලිමේන්තු සම්ප්‍රදය අනුව කෙටුම්පතක් හෝ යෝජනාවක් පළමුවට ඉදිරිපත් කිරීමක් වැන්න. ඊළඟට කර්ම වාක්‍යය (විනය ප්‍රඥප්තිය) තෙවරක් ප්‍රකාශ කළ යුතුය. එය කෙටුම්පතක් පළමු, දෙවන හා තුන්වන වරට ඉදිරිපත් කිරීම වැන්නකි. එයට පසුව බැසගත් තීරණය නැවත වරක් ප්‍රකාශ කරනු ලැබේ. මෙම අවස්ථාව සම්මත වූ පනතක් ගැසට නිවේදනයකින් ප්‍රකාශයට පත්කිරීම හා සමාන වෙයි. මේ අනුව සලකා බලන විට සංඝකර්මවලදී නීතිමය වශයෙන් ඉතා උසස් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ක්‍රමයක් අනුගමනය කෙරෙන බව කිව හැකිය.

නීතිය හැමට ම සමාන විය යුතු බව :

නීතිය තුළ තිබිය යුතු උත්තරීතර සිද්ධාන්තයක් නම් එය සියලුදෙනාට ම එක හා සමාන විය යුතු ය යන්නයි.⁹ මෙම ලක්ෂණය අදහස් වශයෙන් හා විනය ශික්ෂා පද්ධතිය තුළින් බුදුදහම පැහැදිලි ලෙස ප්‍රකට කර ඇතැයි සඳහන් කළ හැකි ය. මානව අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර වශයෙන් ඉතා පුළුල් බලවේගයක් පවත්නා වර්තමාන ලෝකයට මෙය ආගන්තුක අදහසක් නොවුව ද, බුදුන් වහන්සේ වැඩ සිටි ක්‍රි. පූ. 6 වන ශත වර්ෂයේ භාරතීය දේශපාලන හා සමාජ ව්‍යුහය තුළින් බලන විට සුවිශේෂ වැදගත්කමක් දරන සංකල්පයක් ලෙස හැඳින්විය හැකි ය. බුදුන් වහන්සේ පහළ වන විට එවකට පැවති රාජ ආණ්ඩු ක්‍රමය හා බ්‍රාහ්මණ ආධිපත්‍යය තුළ නීතිය ක්‍රියාත්මක වූයේ බලවතුන් සඳහා එක් ආකාරයකින් මෙන් ම දුබලයන් විෂයෙහි තවත් ආකාරයකිනි.¹⁰ හින්දු සිවිල් හා අපරාධ නීති සංග්‍රහයන්ට අනුව බ්‍රාහ්මණ, ක්ෂත්‍රිය, වෛශ්‍ය, ශුද්‍ර යන සමාජ කොටස් වලට හිමි විය යුතු දඬුවම් හා වරප්‍රසාද එකිනෙකට වෙනස්විය යුතුය.¹¹ ජාති, ගෝත්‍ර, භාෂා ආදී වශයෙන් සමාජමය වෙනස්කම් දක්නට ලැබුණ ද මානව හා ජීවවිද්‍යාත්මකව මිනිසාගේ වෙනසක් නැතැයි පිළිගන්නා බුදුදහම¹² ඒ අනුව නීතිය ඉදිරියෙහි දී ද සමාන ලෙස සැලකීම සෑම මිනිසෙකු ම සතු මානව අයිතිවාසිකමක් ලෙස අවධාරණය කරයි. මජ්ඣිම නිකායේ මධුර සූත්‍රයෙහි දැක්වෙන මහාකත්‍යායන හිමියන් සහ මධුරාපුර රජතුමා අතර ඇතිවූ සංවාදය මෙයට පැහැදිලි නිදර්ශනයකි.¹³

අධිකරණ විනිශ්චය :

හික්ෂුන්ට අදාළ නීතිරීති හා අණපනත් ක්‍රියාත්මක වන්නේ සංසකර්ම මාර්ගයෙනි. සංසකර්ම ප්‍රධාන වශයෙන් කොටස් දෙකකට බෙදේ. වරදවලට අදාළ හා සංසයාගේ එදිනෙදා කටයුතුවලට අදාළ යනුවෙනි¹⁴. මෙයින් වරදවලට අදාළ සංසකර්මවල දී අනුගමනය කළ යුතු නීතිරීති සාධුසම්මත කවර සමාජයක දී වුවත් අගය කළ යුතුය. අධිකරණ මූලධර්මයන්ට අනුගත ලක්ෂණ ඇතැයි සඳහන් කළ හැකිය. කිසියම් අධිකරණයක් පැවැත්වීමේ දී අසම්මුඛයෙහි හෙවත් අනභිමුඛයෙහි පැවැත්විය නොහැකි අවස්ථා කිහිපයක් ම විනය පිටකයෙහි විස්තර වශයෙන් දක්වා ඇත.¹⁵ තජ්ජනීය කම්ම, නිස්සය කම්ම, පබ්බාජනීය කම්ම, පටිසාරණීය කම්ම, උක්ඛෙපනීය කම්ම ආදිය ඉන් කිහිපයකි. මෙම අවස්ථා සියල්ලක්ම පුද්ගලයෙකු හෝ පුද්ගලයන් සමූහයක් කෙරෙහි එල්ල වූ කිසියම් චෝදනාවක් පදනම් වූ ඒවාය. මෙහි දී සම්මුඛා විනය නමැති මෙම අධිකරණ ක්‍රමය තුළින් වුදිත පුද්ගලයා කෙරෙහි සාධාරණත්වය ඉටු කිරීමෙහි ලා වැඩි අවධානය යොමු කර ඇති බව කිව යුතු ය. මෙබඳු සංස කර්මයක් ධර්මානුකූල වූත්, විනයානුකූල වූත් අධිකරණයක් වීමට අවශ්‍ය සංස පිරිසත් චෝදනා ලැබ සිටින පුද්ගලයාත් අනිවාර්යයෙන් ම පැමිණ සිටිය යුතුය. එසේ පැමිණීමෙන් වුදිතයාට තමාගේ නිදහසට කරුණු ඉදිරිපත් කිරීමට ඉඩකඩ සැලසෙයි. කිසි ම චෝදනාවක් එල්ල වූ පමණින් හෝ ඒකපාක්ෂිකව හෝ අධිකරණ විනිශ්චයක් සිදුකිරීමට මේ අනුව බෞද්ධ නීති සම්ප්‍රදය තුළ ඉඩක් සලසා නැති බව පැහැදිලිය. සාක්ෂි ඉදිරිපත් කිරීම, වුදිතයා විසින් චෝදනාව පිළිගැනීම, විනිශ්චය ධර්මානුකූලව සිදුකිරීම ආදී කරුණු රාශියක් සම්පූර්ණ විය යුතු බව වූල්ලවග්ග කම්මක්ඛන්ධකයේ ධර්මකර්ම අධර්මකර්ම විග්‍රහයෙන් ද මෙම කරුණ තවදුරටත් සනාථ කෙරෙයි.¹⁶

කිසියම් චෝදනාවක් ඔප්පුවීමට ඉදිරිපත් කෙරෙන සාක්ෂි මගින් තහවුරු විය යුතු බව නූතන අධිකරණ සම්ප්‍රදයන්හි පිළිගත් සම්මතයකි. මෙහි ඉහතින් සඳහන් වූ කරුණු අනුව බෞද්ධ විනය සම්ප්‍රදයේ එය ඉතා පැහැදිලි ලෙස නිර්දේශ කර තිබෙනවා පමණක් නොව සමහර අවස්ථාවලදී සාක්ෂි ඉදිරිපත්ව තිබුණ ද එපමණකින් ම සෑහීමකට පත්

නොවී තවදුරටත් පරීක්ෂා කළ යුතු තත්ත්වයක් ඇති බව පෙන්වා දී ඇත. එය නුතන අධිකරණ නීතිවල ඇති කලින් කී සාක්ෂි ස්ථිර කිරීමට හෝ තහවුරු කිරීම (Corroboration) හා සමානත්වයක් දක්වයි (විනිශ්චයකරුවන් සිද්ධිය වූ තැනට ගොස් පරීක්ෂා කිරීම, මෘතශරීර නැවත ගොඩගැනීම වැනි අවස්ථා). බෞද්ධ සාහිත්‍යයේ එන මෙබඳු අවස්ථාවක් වශයෙන් කුණ්ඩදන තෙරුන්ගේ කථාව දැක්විය හැකි ය.¹⁷ කුණ්ඩදන තෙරුන් වහන්සේ සමග කාන්තාවක නිතර සැරිසරන බවට චෝදනාවක් ඉදිරිපත් විය. එය ඇසින් දුටු බොහෝ සාක්ෂි ඉදිරිපත් කෙරිණ. එහෙත් මෙය බිම්සර රජතුමාගේ පරීක්ෂණයෙන් පසු බුදුන්වහන්සේ විසින් ප්‍රතික්ෂේප කරනු ලැබුවේ කුණ්ඩදන හිමියන් පෙර කළ අකුසල විපාකයක් නිසා එසේ අන්‍යයන්ට පෙනුණ ද එහි සත්‍යයක් නැති බව ප්‍රකාශ කිරීමෙනි. එයින් පැහැදිලි වන්නේ සැකකරුවෙකු වශයෙන් නොව ඔහුගේ වරද දැඩි පරීක්ෂණයට යොමුකර සනාථ කරන තුරු නිවැරදිකරුවෙකු ලෙස බැලීමේ උත්තරීතර මානුෂික ලක්ෂණයෙන් සමන්විත අධිකරණ විනිශ්චය ක්‍රමයක් බුදුදහම තුළ දක්නට ඇති බවයි.

අර්ථ විවරණය :

පිළිගත් නීති සම්ප්‍රදයන්ට අයත් නීති සංග්‍රහවල දක්නට ඇති අනිවාර්ය අංගයක් නම්, සෑම පැනවීමක් සඳහා ම එහි ඇතුළත් වචනවලට දෙනු ලබන අර්ථ විග්‍රහයයි. භාෂාවේ පවතින වචනවල ව්‍යවහාරයට අනුව එක ම වචනයක විවිධ අර්ථ ප්‍රකාශ විය හැකියි. නීතිමය වශයෙන් වැදගත්වන ලියවිල්ලක හෝ ප්‍රඥප්තියක පාවිච්චි කෙරෙන පාරිභාෂික වචනවලට අර්ථ නිරූපණයක් කිරීම ඒ නිසා අන්‍යවශය වූ කර්තව්‍යයකි. එසේ නොවුවහොත් කිසියම් විනිශ්චයකදී එකී පැනවීමේ දී අපේක්ෂා කළ නිශ්චිත අර්ථයට වෙනස්, එහෙත් වචනාර්ථයට පටහැනි නොවන වෙනත් අරුතක් ගතහොත් කිසියම් පක්ෂයකට අසාධාරණයක් සිදුවීම නොවැළැක්විය හැකිය. මෙම කරුණ විනය පිටකයෙහි අන්තර්ගත විනය ශික්ෂා පැනවීමිවලදී විශේෂයෙන් සැලකිල්ලට ගෙන ඇති බව සඳහන් කළ හැකිය. විනය ප්‍රඥප්තියක් පාසා ම එයට අදාළ අර්ථ විවරණයක් දැක්වෙයි. එයට ශික්ෂා පද විභංගය යනුවෙන් නම් කර ඇත. නීතිමය වශයෙන් එය කෙතරම් ගැඹුරු ලෙස සලකා සකස් කර ඇද්ද යන්න සරල උදාහරණයක් වශයෙන්, සික්ඛා යන්නට දී ඇති විවරණයෙන් සිතා ගත හැක. “ශික්ෂා යනු තුන් ආකාර ශික්ෂාවන් ය. අධිශීල, අධිචිත්ත, අධිපඤ්ඤා යනුවෙනි. එයින් මෙහිදී අදහස් කරනුයේ අධිශීල ශික්ෂාවය.”¹⁸

විනිශ්චයකරු (අනුවිජ්ජකවරයෙකු) තුළ කිබිය යුතු ගුණාංග :

අනුවිජ්ජක යනු කිසියම් ආරාමුලක් සංසිදුවීම සඳහා සංඝයාගේ කැමැත්ත පරිදි පත්කරනු ලබන තෙරුන් වහන්සේයි.¹⁹ ගිහි සමාජය සම්බන්ධයෙන් නම් නඩුකාරවරයෙකි. මෙම හික්ෂුන් වහන්සේ දක්ෂ ක්‍රියා ශූර පුද්ගලයෙකු විය යුතුය. විනිශ්චයක් කිරීමේදී ඔහු සතු විය යුතු ගුණාංග රාශියක් විනය පිටකයේ පරිවාර පාලියෙහි දක්වා ඇත.²⁰

“එසේම අනුවිජ්ජක පුද්ගලයා සංඝ ගරුක විය යුතුයි. සද්ධර්ම ගරුක විය යුතුයි. ආමීස ගරුක නොවිය යුතුයි. අර්ථවත් විය යුතුයි. පරිසංකල්පිත නොවිය යුතුයි. සුදුසු වෙලෙහි විසඳිය යුතුයි. නුසුදුසු වෙලෙහි නොවෙයි. සත්‍යයෙන් මිස අසත්‍යයෙන් නොවීමයි යුතුයි. මෘදුව මිස ඵලසව නොවෙයි. වැඩ කැමතිව මිස අවැඩ කැමතිව නොවෙයි. මෙත්‍රී සිතින් මිස ද්වේශයෙන් නොවෙයි. කනට කොඳුරන්නෙකු නොවිය යුතුයි. දිව දික්කරන්නෙකු නොවිය යුතුයි. ඇස් මැරීම, බැම හැකිළීම, හිස එසවීම, අත්විකාර දැක්වීම නොකළ යුතුයි. හස්තමුද්‍රා නොකළ යුතුයි. ආසනය තෝරාගැනීමට වාඩිවීමට දක්ෂ විය යුතුයි. වියදුඩු දුර දකිමින්, අර්ථයට අනුරූප වෙමින් සිය අසුනෙහි වාඩිවිය යුතුයි. අසුනින් නොනැගිටිය යුතුයි. නොමගට නොවැටී

අත දික්කරමින් කථා නොකළ යුතුයි. ඉක්මන්, සැහැසි නොවිය යුතුයි. නොසැඩ විවක්ෂම විය යුතුයි. මෙන් සිත් ඇති විය යුතුයි. හිතානුකම්පි, හිතකාමී, කාරුණික-යෙකු විය යුතුයි. සීමාසහිතව වචන කියන ප්‍රලාප නොදොඩන්නකු විය යුතුයි. අවෛරීව සිටිය යුතුයි.

“තමන්, අනුන්, වෝදක, චූදිත, අධම්ම වෝදක, ධම්ම වෝදක, ධම්ම චූදිතක පරිග්‍රහ කළ යුතුයි. කීදේ අඩු නොකොට, නොකී දේ නොකියා, යෙදූ පද අකුරු හොඳින් සලකා බලා, විමසා සාධාරණය කළ යුතුයි. වෝදක සිතා කළ යුතුයි. දුර්වලයා මැනවින් සිතා ගැන්විය යුතුයි. බියගුල්ලා සැනසවිය යුතුයි. සැඩයා නිෂේධ කටයුතුයි. අසුවී බැහැර කට යුතුයි. සාප්පු, මාදුනාවෙන් සතර අගතියට නොයා යුතුයි. ධර්ම-යෙහිත්, පුද්ගලයන් කෙරෙහිත් මධ්‍යස්ථ විය යුතුයි” යනු ඉන් සමහරකි. මෙම කරුණුවලින් පෙනී යන්නේ විනිශ්චයකරුවෙකු කෙතරම් සාධාරණ, අපක්ෂපාතී, නීතිගරුක පුද්ගලයෙකු විය යුතුද යන්නය. එසේම වෝදනා ලැබ සිටින පුද්ගලයාද, ස්වකීය හැසිරීම් තුළින් කවර ආකාරයකින්වත් අනුවිච්ඡක තෙරුන් වහන්සේට බලපෑමක් නොවන ආකාරයට ක්‍රියා කළ යුතු බවද නිර්දේශ කොට ඇත. අනුවිච්ඡකයන් වහන්සේ ගේ ආචාර්යවරයා, උපාධ්‍යායන්, නම් ගොත් ආදී පුද්ගලික තොරතුරු කිසිවක් නො විමසිය යුතුය ආදී වශයෙනි.²¹ එයින් පැහැදිලි වන්නේ විනිසකරුට අගතිගාමීත්වයෙන් නිදහස් අපක්ෂපාතී විනිශ්චයක් දීමට බෞද්ධ විනය සම්ප්‍රදය තුළ කෙතරම් අවධානයක් යොමුකර ඇත්තේද යන්න ය. අනෙක් අතින් පුද්ගලයාගේ මානව අයිතිවාසිකම් රැකීමට නීතිමය වශයෙන් ලබා දී ඇති ආරක්ෂාවයි.

දඬුවම් පැමිණවීම :

විනය ශික්ෂාවක් මුළුමනින් ම හික්මුන්ගේ යහපත් පැවැත්ම සඳහා සිදුකර ඇති පැනවීම් නිසා සාමාජික වශයෙන් වූ දඬුවම් හැර ශාරීරික හිරිහැර සිදුකෙරෙන කිසිදු දඬුවමක් හා සම්බන්ධ වී නැත. එසේ වුවත් දඬුවම්වල පරමාර්ථය හා ඒවා පනවනු ලබන ක්‍රමය නූතන දේශධර්ම සංග්‍රහයන් හා සසඳා බලන විට කෙතරම් උසස් මට්ටමක පවතින්නේද යනු සිතාගත හැකි ය.

විනයෙහි ඇති බරපතලම වැරදි වූ පාරාජිකා ඇවතකට, පන්වූ හික්මුවකට නියම කෙරෙන දඬුවම වන්නේ ඔහු සංඝ සමාජයෙන් බැහැර කිරීමයි. වෙනත් වචනවලින් කිවහොත් තවදුරටත් හික්මුවක වශයෙන් නොසැලකීමයි. දේශනාගාමී වශයෙන් සැලකෙන අනෙක් සියලු වරදට හිමි දඬුවම් පිළිවෙත් පුරා නැවත යහපත් පුද්ගලයෙකු බවට පත්වීමට අනුබල දෙන ස්වරූපයේ ඒවාය.

වරදකට දඬුවම් නියම කිරීමේදී බුදුන් වහන්සේ එවකට සමාජයේ පැවති සාධුසම්මත නීතිරීතිවල ආභාසය ද ලබාගෙන ඇති බව පෙනේ. අන්සතු දේ වංචා සහගතව ගැනීම දෙවන පාරාජිකාවයි. ප්‍රථම වරට මෙම වරදට හසුවූ හික්මුවට දඬුවම් නියම කිරීමට පෙර ඒ වන විට උන්වහන්සේ ළඟ පැවිදි වී සිටි පැරණි නඩුකාරවරයෙකුගෙන්, රජතුමා දඬුවම් පමුණුවන්නේ අවම වශයෙන් කෙතරම් වටිනාකමක් ඇති දෙයක් සොරා ගැනීමක් සඳහා දැයි ප්‍රශ්න කළහ. රන්මසු පහක් හෝ එයින් අඩක් හෝ වටිනාකමක් ඇති දෙයක් සඳහා යයි ඔහුගෙන් ප්‍රකාශ වීණ. අනතුරුව බුදුන් වහන්සේ ද එය ප්‍රමාණ වශයෙන් සලකා විනය ප්‍රභේදනයට ඇතුළත් කළහ.²² මෙයින් පෙනී යන්නේ මෙබඳු කරුණක් තීරණය කිරීමට බුදුන් වහන්සේට ප්‍රමාණවත් දැනුමක් නොතිබුණු බව නොව උන් වහන්සේ පවත්නා නීති සම්ප්‍රදයයන්ගේ යහපත් අංග විනයනීති සකස් කිරීමේ දී සැල-කිල්ලට ගත් බවයි.

එවකට පැවති ආණ්ඩුක්‍රම අතුරින් බුදුන් වහන්සේගේ සැලකිල්ල යොමුවී ඇත්තේ ජනසම්මතවාදී ආණ්ඩුක්‍රමය කෙරෙහි ය. ඒ වන විට භාරතයේ එවැනි පාලන ක්‍රමයක් පැවති එක ම ප්‍රාන්තය වජ්ජී රාජ්‍යයයි. වජ්ජීන්ගේ පාලන ධර්ම සංඝ සමාජය විධිමත් කිරීමට ආදර්ශ වශයෙන් ගෙන ඇති බුදුන් වහන්සේ ඔවුන්ගේ අධිකරණ ක්‍රමය ද උසස් මට්ටමකින් පැවති බව පිළිගෙන ඇත. එහිදී දීඝනිකාය අට්ඨකථාවෙහි එන වජ්ජී ධර්මය පිළිබඳ විස්තරය ඔවුන්ගේ යුක්තිය පසිඳලීම හා දඬුවම් නියම කිරීමේ ක්‍රමය නූතන උසාවි ක්‍රම තරමට ම දියුණු තත්ත්වයක පැවතියේ යයි කිව හැක.

“මෙසේ පැරණි වජ්ජී පාලකයන් හමුවට සොරකු ගෙන ආ කල්හි පාලකයෝ සොරා විනිශ්චය මහාමාත්‍යයනට භාර දුන්හ. එම මහාමාත්‍යයෝ කරුණු පරීක්ෂා කොට බලා සොරකු නොවේ නම් නිදහස් කොට යැවූහ. සොරෙකු නම්, විනිශ්චය නිලධාරීන්ට කිසිදු ප්‍රකාශයක් නොකළහ. වෝහාරික නිලධාරීහු කරුණු පරීක්ෂා කොට බලා ඔහු සොරෙකු නොවේ නම් නිදහස් කොට යැවූහ. ඔහු සොරෙකැයි වැටහිණි නම් විනිශ්චය නිලධාරීන්ට භාරදෙන ලදී. ඔවුහු ඊළඟට විනිශ්චයකාරවරුන් අටදෙනෙකුගෙන් සැදුණු සභාවකට භාර දුන්හ. විනිශ්චයකාරවරු කරුණු විමසා බලා සභාපති නිලධාරියාට භාර දුන්හ. සභාපති නිලධාරියාත් ඒ කරුණු විමසා බලා ඔහු සොරෙකු නොවේ නම්, නිදහස් කර යැවීය. සභාපති නිලධාරියාට ඔහු සොරෙකැයි වැටහිණි නම්, පැරණි නීති පොත්පත් ගෙන්වාගෙන බලා වරදට සුදුසු දඬුවම් නියම කළේ ය. ප්‍රවේණි ග්‍රන්ථවල අපරාධයට සුදුසු දඬුවම් නියමකොට ඇත.”²³

මෙම විස්තරයෙන් පැහැදිලි වන්නේ වර්තමාන දියුණු රාජ්‍යයන්හි දක්නට ලැබෙන ප්‍රාථමික අධිකරණ, මහාධිකරණ, ඇපැල් උසාවි, ශ්‍රේණියාධිකරණ වැනි පුද්ගලයාගේ මානව අයිතිවාසිකම් කෙරෙහි ප්‍රමුඛත්වය දෙන දියුණු අධිකරණ ක්‍රමයක් එවකට පැවති බවයි.

පාදක සටහන්

1. මජ්ඣිම නිකාය, බුද්ධජයන්ති සංස්. III, 96 පිට. නිද්දේස පාලි 1, බු. ජ. සංස්. 446 පිට. සුත්තනිපාත, 87, ගාථා.
2. මජ්ඣිම නිකාය බු. ජ. සංස්. III, 282 පිට. සංයුත්තනිකාය බු. ජ. සංස්. 1.
3. මජ්ඣිම නිකාය 1 බු. ජ. සංස්. 312 පිට.
4. විනය පිටක පාරාජිකා පාලි, බු. ජ. සංස්. 22 පිට.
5. විනය පිටක පාරාජිකා පාලි, බු. ජ. සංස්. 48 පිට.
6. විනය පිටක පාරාජිකා පාලි, බු. ජ. සංස්. 22 පිට.
7. විනය පිටක පාරාජිකා පාලි, බු. ජ. සංස්. 282 පිට.
8. විනය පිටක මහවග්ග පාලි, බු. ජ. සංස්. 236 පිට.
9. එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ විශ්ව ප්‍රකාශනය.
10. Bashm, A. L., *Aspects of Ancient Indian Culture*, Bombay, 1969, p. 7.
11. Mookerji, R. N., *Hindu Civilisation 1936 / Apastamba Dhammasutra*, 11, 16, 1727.
12. Jayatilaka. K. N., *Dhamma Man and Law*, Singapore, 1987, p. 73.
13. මජ්ඣිම නිකාය II, බු. ජ. සංස්., 470 පිට.
14. විනයපිටක දිල්ලවග්ග, කම්මක්කන්ධක
15. විනය පිටක දිල්ලවග්ග, කම්මක්කන්ධක
16. විනයපිටක දිල්ලවග්ග, කම්මක්කන්ධක
17. පරිවාරපාලි, බු. ජ. සං. 217 පිට—“අනුවිජ්ජකෙනාති සංඝමජ්ඣෙ ඔතිණං අධිකරණ විනිච්ඡිතු නිසින්නෙන විනයධරෙන”

18. විනයපිටක පාරාජිකාපාලි, බු. ප. සංස්. 56 පිට.
19. සමන්තපාසාදිකා විනයට්ඨකථා.
20. විනයපිටක පරිවාරපාලි, බු. ප. සංස්. 138 පිට.
21. විනයපිටක පරිවාරපාලි, බු. ප. සංස්.
22. විනයපිටක පාරාජිකාපාලි, බු. ප. සංස්. 102 පිට.
23. දීපනිකාය අට්ඨකථා — හේවාචිතාරණ මුද්‍රණය.